

A 20 éves Szociális munka szakképzés fejlődési irányai Gyulán

DR. HABIL. HOMOKI ANDREA

tanszékvezető, főiskolai tanár, Gál Ferenc Egyetem, Egészség- és Szociális Tudományi Kar, Gyula

e-mail@domain.hu

A szociális munka minden korban és kultúrában az adott emberi közösség érdekében kifejtett humán segítség, amelyet a társadalom-szociálpolitika hétköznapi megvalósulásaként említenek a hazai szociális munka elméleti írások a XXI. században (ZOMBORI 1997; SOÓS 2005; CZINDERI 2012).

A szociálpolitika intézményesülésével együtt járó professzionalizáció folyamatában a hétköznapi gyakorlati segítő tevékenységek tudatosabb szervezését és a hatékonyság- hatásosság elérését elősegítő eszköz, ma már tudjuk, a szociális képzések megjelenése és folyamatos fejlődése, mely a társadalmak univerzális jellemzőjének a permanens változásnak ismeretében megkerülhetetlen.

A szociális munka képzés történeti előzményei

ABRAHAM FLEXNER, aki XIX. század utolsó és a XX. század első évtizedeinek meghatározó alakja volt az amerikai orvosi képzés reformjának kritikai szemléletű elméleteivel és kijelentéseivel. 1915 májusában, amikor már MARY RICHMOND és munkatársai nagy erővel dolgoztak a szociális munkás képzés kidolgozásán és bevezetésén, Flexner meghívást kapott a Korrekció és Karitás Nemzeti Konferenciájának XLII. éves szakmai tanácskozására Baltimore-ba. Előadásának már a címe is („Szakma-e a szociális munka?”) provokatív volt, melyben aktuális oktatás- és szakmapolitikai kérdéseket vetett fel és megszólalásának a végén megbotránkoztatta a közönséget válaszával: „A szociális munka nem szakma”! (GERMAIN – GITTMANN, 1980: 351. idézi: HEGYESI 2021).

A kérdés az akkoriban szerveződő képzés kapcsán volt aktuális, hiszen a szegénypolitikához szorosan kötődő szociális munka képzés elsősorú kezdeményezőjének tartott Mary Richmond munkatársaival éppen a tudományos alapokra helyezett, azonban gyakorlathoz közeli képzés fejlesztésén és meghonosításán fáradoztak. A segítségnyújtás folyamatának összetettsége, komplexitása, a professzionálódás fo-

lyamatának már a kezdeti szakaszában is olyan kritikai kérdéseket vetettek fel, melyek napjainkban is relevánsak és a szociális munka elméletéhez és gyakorlatához egyaránt köthető dilemmáikhoz is kapcsolódnak: nehezen határolható el a sokféle terület, ahol a szociális eszmunka végezhető; milyen tudományterületi alapokra helyezték a képzést, honnan kell elkezdni, mit foglaljon magába a képzés; mi szükséges a segítő szakemberek kompetens működéséhez; meddig terjed az illetékeség, a hatáskör?

A szociális munka képzés kihívásai, igazodás a társadalmi folyamatokhoz

Az összetett tevékenységet fejleszteni hivatott képzésnek sajátossága az interdiszciplináris alapozás. „Az emberi és társadalmi problémák megértéséhez és adott esetben megváltoztatásához van szükség a két elsőnek említett tudomány, vagyis a pszichológia és a szociológia oktatására. A többi pedig – mint a jog, a pedagógia, a közgazdaságtudomány, bizonyos egészségügyi tudományok, az antropológia, a szociálpolitika – »a kettő közötti társadalmi térben« hivatottak eszközöket adni a majdani szociális munkások kezébe, hogy a siker reményében igyekezzenek forrásokat teremteni, azokat jól felhasználni, az adott egyéni-családi-közösségi problémákat megérteni, kezelni, csökkenteni, megoldani, és

lehetőleg meg is előzni.” A szociális munka Melbourne-ben elfogadott nemzetközi globális definícióját 2014-ben alkották és fogadták el, mely értelmében a szociális munka egyszerre gyakorlat és tudomány. A szociális munka, mint „...képzés a szakmára felkészítő személyiségfejlesztésnek, ami röviden átfogja az önismerttet, az önvédelem és empátia, vagyis a klienstől való megfelelő távolság és közelség kialakításának a képességét, a kiégés megelőzését, vagyis a szupervízióban való részvétel képességének a kialakítását és annak fenntartását, a „professzionális segítő szakember” attitűdjének megértését, átvételét és elmélyítését szolgálja. (HEGYESI és TALIYIGÁS 2021:11–12.) „A szociális munka olyan gyakorlat alapú szakma és tudományág, amely elősegíti a társadalmi változást és fejlődést, a társadalmi összetartozást, valamint az emberek hatalommal való felruházását és felszabadítását. A társadalmi igazságosság, az emberi jogok, a közös felelősségvállalás és a különbözőségek tiszteletének elvei központi helyet foglalnak el a szociális munkában. A humán és társadalomtudományok elméleteivel, valamint a helyi tudásokkal felvértezve a szociális munka embereket és rendszereket aktivizál, hogy választ adjon az élet kihívásaira és előmozdítsa a jólétet.” (Idézi: SZÖLLÖSI, 2015)

A szociális munka képzés fejlődésében a segítő hivatásként említhető szakma folyamatos újradefiniálásán túl az etikai kereteket is meghatározó és formáló alábbi nemzetközi szervezetek és az ezekhez kapcsolódó hazai szervezet (3Sz, Szociális Szakmai Szövetség) és az ernyőszervezeteként működő Iskolaszövetség képzőintézményeinek szerepe évtizedek óta kiemelten fontos. A gyulai szociális munkás képzés szervezői már az első évtizedben kapcsolódtak a hazai szervezethez, aktívan szerepet vállalva a *Szociális Munka Etikai Kódexének* alakításában és a globális képzésfejlesztési folyamatokban. „A képzés kifejezi a szociális munka sajátos, a folyamatos társadalmi reformhoz fűződő értékalkötelezettségét a nemzetközi szövetség és/vagy a hazai szakmai szervezet által elfogadott Etikai Kódex iránt, valamint nagy teret szán a szakma etikai dilemmáinak és azok feloldási lehetőségeinek az elemzésére.” (HEGYESI-TALIYIGÁS 2021:12)

„A Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége (IFSW) a Szociális Munkásokat Képző Iskolák Nemzetközi Egyesületével (IASSW) együttműködve megújította a Szociálismunkás-képzés Globális Alapelveit. A két szervezet 2004-ben az ausztráliai Adelaide-ban fogadta el a Szociálismunkás-képzés Globális Alapelveinek korábbi verzióját. 2004 és 2019 között ez az iránymutató dokumentum határozta meg a szociálismunkás-képzés minőségi sztenderdjait. A 2014-ben elfogadott új Szociális Munka Globális Definíciójában, majd a 2019-ben frissített Szociális Munka Globális Etikai Alapelveiben megjelenő, a szociális munka globális fejlődését tükröző

változásoknak be kellett kerülni a *Szociálismunkás-képzés Globális Alapelveinek dokumentumába is.*” (PROF. VASILIOS IOAKIMIDIS, PROF. DIXON SOOKRAJ Idézi: BUDAI 2020:1) A képzés szempontjából az egyik fontos alapelveként jelenik meg a dokumentumban a **minőségi tanuláshoz való hozzáférést, a kutatáson, tapasztalaton, szakpolitikán és gyakorlaton alapuló szociális munka szaktudás megszerzése lehetőségének biztosítása.**

A gyulai szociális munka képzés fenntartása és fejlesztése – fókuszban az elmélet és gyakorlat koherenciájának megteremtése

A képzési struktúrába ágyazott szociális érzékenyítő programok fejlesztésénél és gyakorlati megvalósításuk során a tudományos megalapozottság elkerülhetetlen annak érdekében, hogy a globális definícióban és a globális alapelvekben megfogalmazott kihívásoknak a leendő szakemberek meg tudjanak felelni.

A szociális munkások képzése 20 éve folyik Gyulán. A Gál Ferenc Egyetem és jogelődintézményeinek képzési kínálatában gyakorlatorientált képzésként tartjuk számon. Az Egészség- és Szociális Tudományi Kar gyulai intézetéhez tartozó szakot a két évtized alatt több mint ezren végezték már el. A képzés első három évében a bolognai folyamat előtt a főiskolai szintű, 8 féléves Általános szociális munkás képzés, majd a 2006/2007. tanévtől a Szociális munka BA (alapszak) működik Gyulán.

Év	Szociális munka		
	Nappali	Levelező	Összesen
2005/2006-os tanév	90	255	345
2006/2007-es tanév	118	315	433
2007/2008-as tanév	112	277	389
2008/2009-es tanév	107	259	366
2009/2010-es tanév	73	163	236
2010/2011-es tanév	95	208	303
2011/2012-es tanév	89	187	276
2012/2013-as tanév	69	150	219
2013/2014-es tanév	48	99	147
2014/2015-ös tanév	24	67	91
2015/2016-os tanév	10	61	71
2016/2017-es tanév	2	62	64
2017/2018-as tanév	1	54	55
2018/2019-es tanév	4	56	60
2019/2020-es tanév	6	59	65
2020/2021-es tanév	6	59	65
2021/2022-es tanév	9	58	67
2022/2023-es tanév	9	42	51

1. táblázat: Hallgatói létszámok alakulása a Szociális munka alapszakon (2005–2023)

Az 1. számú táblázat a bachelor (BA) szintű képzésre járó hallgatói összlétszámot mutatja tanévenként tagozati bontásban a Szociális munka alapszakon:

A hétféléves alapszak nappali és levelező tagozatán az elmúlt 15 évben folyamatos létszámcsökkenés hátterében a kedvezőtlen megyei demográfiai és népességvándorlási folyamatokon túl az emelt érettségi bevezetése állt. A gyulai karon azonban sikerült első sorban a levelezős évfolyamok létszámának stabilizálásával ebben az évtizedben is folyamatosan működtetni a szakot, és a társadalmi folyamatokhoz, helyi szükségletekhez igazodó ráépülő szakirányú továbbképzések fejlesztésével és indításával, illetve a 2017 júliusáig működő Szociális Szakvizsga Centrum képzéseivel a posztgraduális képzésekkel is kiszolgálni a térség felsőoktatási szükségleteit. A jelentkezőink számára térítésmentesen biztosított Társadalom- és jelenismeret tantárgyból emelt érettségire felkészítő tanfolyamaink öt éven keresztül segítették elő a felsőoktatásba való bekerülést.

Az előregedő társadalom előregedő megyéjében idejében indítottuk el a szociális munka képzésre ráépülő Alkalmazott szociális gerontológiai szakot, ahol olyan szakemberek képzése zajlik, akik korszerű gerontológiai ismeretekre alapozva képesek az idősellátás valamennyi területén átfogó, komplex pszicho-szociális segítő tevékenységet végezni, és integrált egészségügyi és szociális ellátás keretében az ápolási-gondozási feladatokat ellátó társszakmákkal együttműködni.

A szociálgerontológia szakirányú továbbképzésben képesítést szerzett szakemberek a területi és bentlakásos intézményi idősellátásban, rehabilitációs osztályokon, az önkormányzati rendszerben, az idősellátási szolgáltatási vállalkozásokban, valamint nonprofit jellegű és időseket segítő civil szervezeteknél helyezkedhetnek el, illetve szociálgerontológusként bekapcsolódhatnak ellátás-fejlesztési és gerontológiai kutatási programokba. A területi ellátáson belül a nappali ellátások szervezői-irányítói és koordinátori tevékenységét láthatják el, valamint tanácsadó szakemberként pszicho-szociális támogatást nyújthatnak az idősek és családjaik életviteli problémái megoldásában. Fontos feladatuk lehet a közösségi hátterek megerősítése, prevenciós programok kialakítása, a civil szerveződések szakmai segítése. A bentlakásos intézményekben elláthatják a komplex állapotfelmérés, előgondozás, intézményi beilleszkedés segítségét szolgáló feladatokat, az egyéni gondozási terv kialakításában való részvételt, az ápolási-gondozási egységekben folyó integrált ellátás pszicho-szociális feladatait, a közösségi programok kialakítását, szervezését, támogató csoportok vezetését, készségmegőrző és fejlesztő programok kialakítását, valamint a hozzátartozók és

az intézményi lakóközösség számára nyújtott támogatást. Azzal, hogy a képzés elsősorban az alkalmazott szociális gerontológiát helyezi a képzési program középpontjába, arra törekszik, hogy az idősellátás mindennapi gyakorlatának igényeihez illeszkedő és hiányt pótló szakemberképzést nyújtson. Éppen ezért a képzésben résztvevőket képessé kell tenni az integrált egészségügyi és szociális ellátás keretében folyó szakmai együttműködésre, egy multidiszciplináris team keretében folyó munkára. Mindez feltételezi a biopszicho-szociális tényezők átfogó ismeretét, és ezen ismeretek alkalmazását az idősellátás gyakorlatában.

Az elmúlt 10 év eredményének tekinthető a szakrentábilis működtetését lehetővé tevő szaki hallgatói létszám stabilizálásán túl egy másik, az Iskolai szociális munka szakirányú továbbképzési szak elindítása, majd 2021-től az Óvodai, iskolai szociális segítők kötelező továbbképzésének szervezése. A Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézettel együttműködésben a szak munkatársai aktív szerepet vállaltak a központi továbbképzés Oktatási Programjának összeállításában és fejlesztésében, pilot képzés keretében a kipróbálásában. Azok a szakemberek, akik elvégzik a képzést, képessé válnak rendszerben elemezni a családokban, gyermekközösségekben, óvodai és iskolai keretek között zajló folyamatokat. Felismerik és hatékonyan kezelik a szociális problémákat, preventív projekteket valósítanak meg, közösségeket és bennük az egyéni pozitív életminőséget támogató szolgáltatásokat építenek ki.

További fejlődés a Szociális munka alapszak duális képzési formájának kialakítása és bevezetése a 2019/2020. tanévtől.

A szociális képzési területen újdonságnak számít, hogy a képzésbe illesztett tantermi gyakorlatokon és a terepintézmény-látogatásokon túl, 2019 szeptemberétől a hallgatóink a munkába álláshoz elengedhetetlen gyakornoki tapasztalataikat már az egyetemi éveik alatt is megszerezhetik, amikor a Szociális munka alapszakunk duális képzési formáját választják a felvételi eljárás során. A duális képzési forma ez idáig a műszaki/mérnöki ismereteket igénylő munkaterületeken volt jellemző (pl.: autógyártás Kecskemét–Győr, a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatói már tanulmányi idejük alatt munkavállalóként is megjelenhettek a Mercedesnél, Audinál). Újdonság ennek a képzési formának a kiterjesztése a humán szakmákra, szakterületekre.

A felsőoktatási képzések között a Szociális munka gyakorlatigényes alapképzési szaknak minősül, hiszen az elméleti ismereteken túl, már a képzés időszakában is fontos szakmai identitást és személyiséget formáló hatása van a hétköznapi gyakorlati munka-

végzésnek, a klienskörrel való személyes találkozássoknak, meg tapasztalásoknak.

A diploma megszerzését követően nagy előnyt jelent, ha valaki már a tanulmányi ideje alatt gyakornoki munkákat végezhet és már a tényleges munkába állás előtt azt is megtanulhatja, hogyan lehet a szakmában dolgozó munkatársakkal, a társszakmák képviselőivel hatékonyan együtt dolgozni a kitűzött segítői célok sikeres elérése érdekében.

A Szociális munka alapszak elméleti ismereteihez szorosan illeszkedő duális gyakorlati képzés keretében a terepgyakorlati szakmai tudást, a választott intézményből a hallgató mellé rendelt mentor koordinálásával lépésről lépésre sajátíthatják el jelentkezőink. Az intézményi mentor és az egyetem duális képzési koordinátora mindenben segíti, támogatja a hallgató előmenetelét és szoros együttműködésben dolgoznak. A duális képzésre vonatkozó jogszabályi előírásoknak megfelelően a jelentkező hallgatói munkaszerződés alapján végezhet munkát az egyetemmel együttműködő partnerintézmények telephelyein. A szociális munka alapképzés teljes képzési ideje alatt a hallgató a felsőoktatási ösztöndíja mellett, az általa választott intézménytől díjazást/fizetést is kap. Ennek mértéke minden hónapban a minimálbér 60%-a.

Sikeres tárgyalások és együttműködés eredményeként a szak duális partnerintézményei között szerepel a Gyula Város által működtetett, önkormányzati fenntartású Gyulai Kistérség Egységes Szociális és Gyermekvédelmi Intézményének hét telephelye, ahol 14 nappali tagozatra járó hallgató folytathat duális gyakorlatot 2020 januárja óta. 2023 januárjától a Szeged-Csanádi Egyházmegye által fenntartott, egyházi fenntartású Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató lakásotthoni és nevelőszülői hálózatában további két fő duális gyakornok elhelyezkedése biztosított az Egyetem és a Szolgáltató között 2022 őszén kötött együttműködési megállapodás értelmében.

Befejezés

A szakmai életút elején a szakmai identitást megalapozó felsőoktatási képzésben elkezdődik a hivatásra való szocializálás folyamata. A Gál Ferenc Egyetemen mindenkit fogadunk a családiás légkörű, hallgatókat segítő és támogató szakunkra is, akik nyitottak arra, hogy olyan professzionális segítőtvé váljanak, akik emberségükkel és szakmaiságukkal támogatást nyújtanak az egyes személyeknek, családoknak, közösségeknek élethelyzeteik, társadalmi feladataik megértésében és koordinálásában. Célunk a következő évtizedekben is

az, hogy a hallgatóink a sokszínű képzés során képessé váljanak azoknak a társadalmi helyzeteknek és egyéni tényezőknek a felismerésére és kezelésére, amelyek a krízisekhez és életvezetési nehézségekhez kapcsolhatók. Továbbá magas szinten lássák el fontos feladataikat csecsemőkortól kezdve az óvodás és kisiskolás gyermekek, serdülők és fiatal felnőttek érdekében a prevenció, a megelőzés különböző szintjein. Sokat tehetnek az idősödő generáció magas szintű ellátásáért is és az aktív idősödés egészségmegőrző, -fejlesztő technikáinak átadásában is fontos szerepük van.

Érzelkelhető, hogy a szociális munka ott van mindenhol és minden társadalmi csoportot érinthet kortól és anyagi helyzetétől függetlenül, ezért az elhelyezkedési lehetőségek is nagyon széles körűek. A képzés az állami, egyházi és civil szociális és gyermekvédelmi ellátórendszer számára egyaránt képez felkészült szakembereket, ezen kívül a humán segítői, szociális munkás diploma (oklevél) biztos elhelyezkedési lehetőséget jelenthet a közigazgatási, egészségügyi és oktatási, köznevelési rendszer különböző intézményeiben és szolgáltatásaiban is.

Felhasznált irodalom:

- [1] Budai I: A Szociálismunkás-képzés Globális Alapelvei 2020. <https://ojs.lib.unideb.hu>
- [2] Czinderi K: Szociálpolitikai fogalomtár. Oktatási jegyzet, 2012.
- [3] Hegyesi G: Az elmélet és gyakorlat integrációjának kérdései, különös tekintettel a leendő magyar szociálismunkás-képzésre. Mester-dolgozat, Monash Egyetem, Melbourne, 1987. A szociális munka elméleti forrásai. Kandidátusi értekezés, MTA, 1995. In: Szociális Innovációs Füzetek. 2. Szociális Innováció Alapítvány, Budapest. 2009. p. 1-277.
- [4] Hegyesi G, Talyigás K: Flexner továbbgondolva: a szociális munka, mint résztvevő akciókutatás. In: Fábíán G, Hegyesi G (szerk): A tudományos gondolkodás és kutatás a szociális munkában. I. MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság. Budapest. 2020. p. 10-37.
- [5] Soós Zs: A szociális munka alapjai. Pécs, 2005. Comenius Oktató és Kiadó
- [6] Zombori Gy: A szociálpolitika alapfogalmai. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület. Budapest. 1997.